

ΔΕΚΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΑΞΙΔΕΥΟΝΤΑΣ ΜΕ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΑΣ

Πρωτοβουλία για Εκπαίδευση Χωρίς Διακρίσεις ΤΑ ΠΙΣΩ ΘΡΑΝΙΑ
ΔΙΚΤΥΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ ΚΑΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ
Τσαμαδού 13, Εξάρχεια. Τηλ. 210-38 13 928, φαξ: 210-38 30 028

Τίτλος σειράς: Δέκα χρόνια ταξιδεύοντας με τους μαθητές μας
Εκδοτική επιμέλεια: Όλγα Λαφαζάνη και Γιώργος Μανιάτης

Σύνταξη κειμένου: Σοφία Μώραλη
Επιμέλεια κειμένου: ΤΑ ΠΙΣΩ ΘΡΑΝΙΑ

Διόρθωση: Νίκος Γιαννόπουλος

Φωτογραφίες: Αρχείο Δικτύου Κοινωνικής Υποστήριξης Προσφύγων και Μεταναστών

Καλλιτεχνική φροντίδα: Γρηγόρης Αποστολίδης και Αλέκος Χατζιδάκις,
Πετσόβου 6, Αθήνα, τηλ. 210-38 36 609

Τι ωφελεί η καλωσύνη

Όταν οι καλοί παρευτός δολοφονούνται

Ή δολοφονούνται αυτοί

Που δέχονται την καλωσύνη;

[...]

Αντί να είστε καλοί μονάχα, προσπαθήστε

Να δημιουργήσετε μια κατάσταση που να κάνει

Δυνατή την καλωσύνη, ή καλύτερα

περιττή!

Μπέρτολντ Μπρεχτ,
Τι ωφελεί η καλωσύνη,
Ποιήματα,
μτφρ. Π. Μάρκαρη

Αυτό που θέλουμε δεν γνωρίζει σύνορα...

Ένα βήμα πριν το τέλος ή κάθε βήμα και προς το τέλος. Ωραία να γνωρίζεις ανθρώπους με τους οποίους μας δένει η ίδια ιστορία. Φεύγουμε με όνειρα, τίποτα άλλο δεν μετρά. Αυτό που θέλουμε δεν γνωρίζει σύνορα και όταν φτάνουμε εκεί που νομίζουμε ότι τα όνειρα θα γίνουν πραγματικότητα η αλήθεια μας πονάει. Κάπου μας πληγώνουν. Κάπου βρίσκουμε υποστήριξη και εκεί μαζευτήκαμε όλοι. Κάποιος ήξερε μόνο δύο λέξεις στα ελληνικά, κάποιος άλλος καθόλου και όμως βρήκαμε τον τρόπο να καταλάβουμε ο ένας τον άλλον. Η γλώσσα της ανάγκης μιλάει ίδια για όλους. Υπάρχουν παντού καλοί άνθρωποι. Άνθρωποι με μεγάλη καρδιά που δεν ξέρουν να ξεχωρίζουν τους ανθρώπους. Αυτοί οι άνθρωποι, λοιπόν, μια ελπίδα για μας, για να κάνουμε το πρώτο μας όνειρο πραγματικότητα. Έτσι γνωριστήκαμε μεταξύ μας. Μάθαμε για τις άλλες χώρες, για τις κουλτούρες τους και, το πιο σημαντικό, μάθαμε να μην είμαστε ρατσιστές. Ένωθα σαν να ήμουν πάλι στα παιδικά μου χρόνια. Περισσότερα λόγια.

Ένα βήμα πριν το τέλος και ένα πολύ μεγάλο ευχαριστώ για τις δασκάλες μας, για την προσπάθειά τους, για το χρόνο τους και για όλα αυτά που μας μάθανε. Η ζωή φεύγει, παιδιά. Είναι

ωραία, είναι μικρή. Τρέξτε να προλάβετε. Όλοι μαζί κάναμε μια μικρή στάση σε αυτό το σχολείο.

Μάθαμε ό,τι μπορούσαμε. Κι αν δεν είναι αρκετό, είναι πολύ. Τίποτε δεν τελειώνει εδώ, κάτι άλλο θα αρχίσει. Αυτά που πάντα θα θέλω να θυμάμαι από αυτό το χρόνο είναι ότι ένιωσα ότι κάπου μας σέβονται. Κάπου καταλαβαίνουν τον πόνο μας. Δεν ντράπηκα ποτέ για αυτό που ήμουν. Ένωθα περήφανη για την πατρίδα μου και για τα πάντα μου.

Εύχομαι για κάθε έναν από σας να πραγματοποιήσει τα όνειρά του. Να μην ντρέπεται να πει το αληθινό του όνομα.

Το αστεράκι μου έπεσε και εγώ ευχήθηκα για όλους. Κάντε και εσείς ή όλος ο κόσμος μαζί από μια μικρή ευχή. Δείτε τον άλλο με πιο πολλή αγάπη. Θα νιώθουμε όλοι καλύτερα.

Καλή τύχη,
Σπρέσα Τρεμπίτσκα

Η Σπρέσα είναι από την Αλβανία και παρακολούθησε τα μαθήματα ελληνικής γλώσσας των Πίσω Θρανίων τη φετινή χρονιά.

ΤΑ ΠΙΣΩ ΘΡΑΝΙΑ ΩΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΕΓΧΕΙΡΗΜΑ

Συγκρότηση της ομάδας

Η προσπάθειά των Πίσω Θρανίων ξεκίνησε τον Σεπτέμβρη του 1998 στο Δίκτυο Κοινωνικής Υποστήριξης Προσφύγων και Μεταναστών με μια ομάδα μεταναστών από το Μπανγκλαντές. Την εποχή εκείνη στο Στέκι του Δικτύου στα Εξάρχεια, μαζεύονταν Έλληνες, μετανάστες και πρόσφυγες που είχαν ανάγκη και διάθεση να γνωριστούν, να επικοινωνήσουν, να περάσουν τον ελεύθερο χρόνο τους, να συζητήσουν, να αναπτύξουν από κοινού δράσεις κατά του ρατσισμού και της ξενοφοβίας. Εμπόδιο ήταν η γλώσσα. Έτσι, απλά, ξεκίνησαν τα μαθήματα. Ήταν μια μορφή έμπρακτης αλληλεγγύης προς τους μετανάστες, σε εκπαιδευτικό, σε κοινωνικό αλλά και σε πολιτικό επίπεδο. Κοινή πεποίθηση όλων ήταν ότι «οι μετανάστες έχουν τα ίδια δικαιώματα με εμάς». Την επόμενη χρονιά εκφράστηκε έντονο ενδιαφέρον από μεγάλο αριθμό μεταναστών αλλά και δασκάλων για τα μαθήματα.

Έτσι συγκροτήθηκε η ομάδα Τα Πίσω Θρανία.

Σήμερα αποτελείται από 40 εθελοντές, πολλοί από αυτούς είναι δάσκαλοι και δασκάλες σε διάφορα σχολεία της Αττικής και πέντε απογεύματα την εβδομάδα κάνουν μαθήματα στο Στέκι της Τσαμαδού 13 σε μετανάστες και πρόσφυγες.

ΔΙΚΤΥΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ ΚΑΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ

Στόχοι

Κίνητρό τους είναι η βεβαιότητα ότι ο καθένας έχει ευθύνη για ό,τι συμβαίνει στην κοινωνία και η δυνατότητα να κάνουν πράξη τα πιστεύω τους.

Βασικός σκοπός της ομάδας είναι η διδασκαλία της ελληνικής γλώσσας σε ενήλικες μετανάστες γιατί, όπως δήλωσαν και οι ίδιοι σε ένα ερωτηματολόγιο που συντάξανε οι δάσκαλοι και το συμπλήρωσαν οι μετανάστες, ένα από τα στοιχεία που τους δυσκολεύει περισσότερο στην Ελλάδα είναι η γλώσσα. Έχουν άμεση ανάγκη από ένα βασικό λεξιλόγιο που να μπορούν να το χρησιμοποιούν με στοιχειώδη γνώση της γραμματικής και το οποίο να καλύπτει κρίσιμους τομείς της καθημερινής τους ζωής. Επιπλέον, αυτή η γνώση αποτελεί μια από τις απαραίτητες προϋποθέσεις για την ένταξή τους στην ελληνική κοινωνία.

Επίσης σημαντικός στόχος της ομάδας είναι η εκπαίδευση των παιδιών των μεταναστών. Υποστηρίζουν έμπρακτα την ένταξη

Αντιρατσιστικό
Φεστιβάλ,
Ιούλιος 2001.

Συμμετοχή στο
Ευρωπαϊκό
Κοινωνικό
Φόρουμ,
Μάιος 2006.

ΔΕΚΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΑΞΙΔΕΥΟΝΤΑΣ ΜΕ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΑΣ

μητρικών γλωσσών στα σχολεία με μεγάλο αριθμό παιδιών μεταναστών, όπως έγινε στο 132 σχολείο της Γκράβας.

Τα μαθήματα παρακολούθησαν πολλοί μετανάστες από διαφορετικές χώρες στη διάρκεια των δέκα και πλέον ετών. Οι μαθητές προέρχονται από την Αφρική, την Ασία και την Ευρώπη. Τα Πίσω Θρανία δεν θέλησαν να φτιάξουν ένα «σχολείο» για μετανάστες. Στόχος ήταν, πρώτα απ' όλα, να βρεθούμε όλοι μαζί μ' αυτές τις πρωταρχικές ανάγκες που χαρακτηρίζουν όλους τους ανθρώπους: της συντροφιάς, της προσωπικής έκφρασης, της επικοινωνίας, του δικαιώματος στη διαφωνία και της αποδοχής του άλλου.

Υπεράσπιση δικαιωμάτων

Ήρθα εδώ να βρω καλύτερη ζωή δηλαδή...

Νασέρ από τη Συρία

Με ποιον τρόπο υπερασπίζονται τα Πίσω Θρανία, τα δικαιώματα των προσφύγων;

1. Με τα μαθήματα που είναι ένας τρόπος έμπρακτης υπεράσπισης του δικαιώματος της ισότητας.
2. Μέσα από τον κοινό χώρο, το Στέκι Μεταναστών, και τη συλλογική του δράση.
3. Με τη νομική βοήθεια που τους παρέχεται από το Δίκτυο Υποστήριξης.
4. Με την καθημερινή τους πρακτική στο σχολείο που δουλεύουν. στη δουλειά ή όπου αλλού βρίσκεται ο καθένας και η καθεμία.
5. Με τον αγώνα τους για τη θεσμοθέτηση στα σχολεία μητρικών γλωσσών.

6. Με τη δράση τους σε άλλα σχολεία που κάνουν μαθήματα ελληνικών και την επιδίωξη τους για πλήρη ένταξη αυτών των μαθημάτων στο εκπαιδευτικό σύστημα.

7. Με την υπεράσπιση των δικαιωμάτων των αλλοδαπών παιδιών δεύτερης γενιάς.

Ο φόβος για το «ξένο»

Ο αιώνας που διανύουμε δικαίως χαρακτηρίζεται «αιώνας των προσφύγων», αφού, όπως υπολογίζεται, δεκάδες εκατομμύρια άνθρωποι, κνηνημένοι από τους πολέμους, τις δικτατορίες, τις θεομηνίες και την πείνα, εγκαταλείπουν τη χώρα τους, αναζητώντας αλλού προστασία, πολιτικό άσυλο και εργασία.

Ο φόβος, ως βάση συμπεριφοράς απέναντι σε πρόσφυγες και μετανάστες, τα τελευταία χρόνια απαντάται τόσο συχνά ώστε ορισμένοι τείνουν να τον θεωρούν φυσική και αυτονόητη αντίδραση. Υπάρχουν ακόμα και θεωρίες επιστημόνων οι οποίες στηρίζονται στη λανθασμένη υπόθεση ότι το «ξένο» (το «διαφορετικό» κ.λπ.) προκαλεί καταρχήν φόβο, δυσπιστία ή και επιθετική συμπεριφορά. Κατά καιρούς, μάλιστα, έχουν εμφανιστεί επιστήμονες οι οποίοι πρεσβεύουν ότι ο φόβος αυτός αποτελεί βασικό βιολογικό χαρακτηριστικό του ανθρώπου, το οποίο δύσκολα και σε περιορισμένο μόνο βαθμό μπορεί να τροποποιηθεί προς θετική κατεύθυνση.

Ωστόσο, όλες αυτές οι απόψεις στερούνται πραγματικής επιστημονικής βάσης. Είναι απλώς λογικοφανείς ερμηνείες ενός μαζικού φαινομένου, στο οποίο, εξαιτίας της συχνότητας και της μαζικότητάς του, προσδίδεται λανθασμένα παγκόσμιος και διαχρονικός χαρακτήρας.

Στην πραγματικότητα, ο φόβος μπροστά στο ξένο και στο διαφορετικό δεν είναι παγκόσμιο φαινόμενο, ούτε έχει διαχρονικό χαρακτήρα. Αυτό το γνωρίζουμε από την καθημερινή μας ζωή, όπου το διαφορετικό και το ξένο ουσιαστικά, ιδιαίτερα σε νέους ανθρώπους, ελκύει και δεν απωθεί.

Το γνωρίζουμε, επίσης, από την προσεκτική θεώρηση της ιστορίας της ανθρωπότητας, η οποία ως καθημερινή ζωή είναι γραμμένη συχνότερα μέσα από αρμονικές και δημιουργικές συναντήσεις διαφορετικών και ξένων ανθρώπων και σπανιότερα μέσα από σχετικές συγκρούσεις. Το γεγονός ότι στη συλλογική μνήμη και στην ακαδημαϊκή ιστοριογραφία έχουν καταγραφεί τόσες πολλές συγκρούσεις και τόσο λίγες δημιουργικές συναντήσεις οφείλεται στην παραδοχή ότι, ενώ οι αρμονικές συναντήσεις είναι αυτονόητες, οι συγκρούσεις είναι παράλογες. Εξαιτίας των τραγικών επιπτώσεών τους στους ανθρώπους χρειάζεται να τύχουν ιδιαίτερης προσοχής και να καταγραφούν στη συλλογική μνήμη ως σημαντική προειδοποίηση.

Ένας Ρώσος μαθητής στην ερώτηση «Τι θα ήθελα να αλλάξει στη ζωή μου», έγραψε: «Θα ήθελα να αλλάξει η γνώμη από τους Έλληνες για τους Ρώσους».

Μπορεί αυτό να μην μπορούν να το αλλάξουν εύκολα ούτε οι δάσκαλοι ούτε εκείνοι. Κοινή μας πεποίθηση όμως είναι ότι μπορούμε μαζί να ανακαλύψουμε αυτό το κομμάτι του κόσμου που έχει κι άλλες ιδεολογικές αρχές, αποδέχεται την ετερότητα και προσπαθεί να τη διαχειριστεί, μικραίνοντας τις μεταξύ μας αποστάσεις.

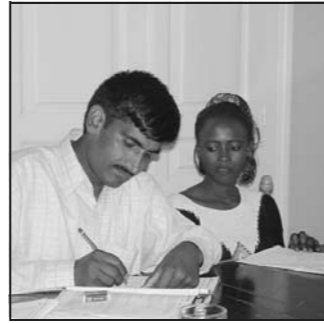
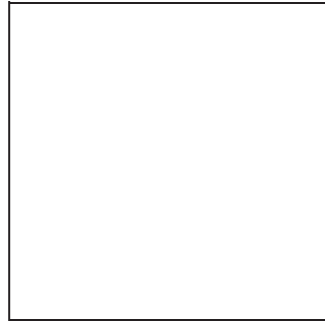
Η εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας θέλουμε να είναι μέρος μιας συνολικότερης επαφής και επικοινωνίας μας με τους μετανάστες.

Και εκείνοι και εμείς έχουμε την ανάγκη, τελειώνοντας το μάθημα, μαζεύοντας τις φωτοτυπίες και τα τετράδια, να μένουμε στα ίδια τραπέζια και να συνεχίζουμε τον καφέ μας, συζητώντας για διάφορα πράγματα.

Οργάνωση μαθημάτων

Η οργάνωση των μαθημάτων είναι αποτέλεσμα συλλογικής διαδικασίας των δασκάλων. Στην αρχή της χρονιάς προσπαθούμε να σχηματίσουμε τα τμήματα ανάλογα με το γνωστικό επίπεδο των μαθητών. Έτσι υπάρχουν τρία επίπεδα με κριτήριο τις ικανότητές τους στη χρήση της ελληνικής γλώσσας. Στο πρώτο κατατάσσονται όσοι δεν γνωρίζουν ανάγνωση και γραφή και έχουν σημαντικά προβλήματα στην ομιλία ή δεν γνωρίζουν καθόλου ελληνικά, στο δεύτερο εκείνοι που έχουν αρχικά κατακτήσει αυτές τις ικανότητες (ξέρουν να μιλούν και να γράφουν λίγο) και στο τρίτο επίπεδο όσοι έχουν μεγαλύτερη επάρκεια.

Η κατάταξη σε επίπεδα και τμήματα δεν αποτελεί εύκολη διαδικασία εξαιτίας: α) της ρευστότητας των κριτηρίων γιατί δεν βασίστηκε σε κάποιο «διαγνωστικό τεστ» (θεωρήσαμε ότι αυτό θα λειτουργούσε αποτρεπτικά για τους μετανάστες), αλλά στην προφορική επικοινωνία με τους μαθητές την περίοδο των εγγραφών, β) των διαφορετικών ωραρίων εργασίας των μεταναστών, που σε ορισμένες περιπτώσεις δεν επιτρέπουν τη συμμετοχή τους σε τμήματα του επιπέδου στο οποίο κατατάσσονται και γ) της προτίμησης για συμμετοχή σε

Μαθήματα ελληνικών σε ενήλικες μετανάστες.

κάποιο τμήμα με βάση την εθνοτική τους προέλευση ή και τις προϋπάρχουσες φιλικές τους σχέσεις (βασική αρχή μας είναι κάθε τμήμα να έχει πληθυσμό από διάφορες εθνότητες για να δημιουργούνται ρωγμές στα στερεότυπα, την απομόνωση, τον ρατσισμό μεταξύ των ομάδων και να υπάρχει γνωριμία, επικοινωνία και αποδοχή του άλλου).

Τα μαθήματα είναι προσαρμοσμένα στο επίπεδο και στις ανάγκες των μεταναστών και η μέθοδος διδασκαλίας είναι κατά κύριο λόγο βιωματική και επικοινωνιακή.

Προβλήματα, όμως, υπήρξαν και λόγω της εναλλαγής των εκπαιδευτικών, συνήθως αποτέλεσμα της μεταβολής στην επαγγελματική τους κατάσταση ή κόπωσης, καθώς και από την ασυνέχεια στην παρακολούθηση των μαθημάτων από αριθμό μεταναστών. Το πρώτο μπήκε σε μια πορεία επίλυσης με τη σταδιακή διεύρυνση του σταθερού πυρήνα των δασκάλων αλλά και με τη δημιουργία

ζευγαριών εκπαιδευτών σε κάθε ομάδα. Το δεύτερο πρόβλημα είναι δυνατόν μόνο να αμβλυνηθεί και όχι να λυθεί εφόσον συνδέεται με τις μεταβολές των όρων ζωής των μεταναστών-ριών.

Συγκρούσεις και προβλήματα παρουσιάζονται και μεταξύ των δασκάλων: διαφορετικές οπτικές γωνίες, αδυναμία συχνής συνέντευξης επειδή δυσκολεύονται να παρακολουθούν συστηματικά τις προγραμματισμένες συναντήσεις και αδυναμία συντονισμού τις ομάδας καθώς δεν υπάρχει ένας κεντρικός συντονιστής που να βοηθάει στην επικοινωνία όλων των δασκάλων. Αυτά όλα έχουν επιπτώσεις στη συνεργασία αλλά ξεπερνιούνται γιατί υπερισχύει η αναγκαιότητα της παρέμβασής μας.

Πολλές φορές προκύπτουν συγκρούσεις και διαφωνίες. Οι διαφορετικές αντιλήψεις, ο ερχομός ενός καινούργιου μαθητή που διαταράσσει την ισορροπία της ομάδας, η διαφορετική επίδοση στο μάθημα, η διαφορετική εκπαιδευτική εμπειρία, η διαφορετικότητα

Εκδηλώσεις, συζητήσεις και γλέντια στο Στέκι Μεταναστών.

του καθενός μας αποτελούν παράγοντες που προκαλούν αντιθέσεις. Η επικοινωνιακή λογική του μαθήματος είναι συχνά υπεύθυνη για την εκδήλωση τέτοιων αντιθέσεων, αλλά, ταυτόχρονα, γίνεται και ο βασικός δρόμος για την επίλυσή τους. Μαγικές συνταγές δεν υπάρχουν. Σίγουρα όμως βοηθούν στο δέσιμο της ομάδας και οι δραστηριότητες που οργανώνονται εκτός μαθημάτων: πάρτι στο Στέκι, επισκέψεις σε μουσεία και αρχαιολογικούς χώρους, συζητήσεις με άλλα «σχολεία» μεταναστών και ανταλλαγή εμπειριών, παρακολούθηση θεατρικών παραστάσεων, εκδρομές στις οποίες συμμετέχουν και παλιοί μαθητές. Εκεί δίνεται η ευκαιρία να διασκεδάσουμε, να δοκιμάσουμε ο ένας την κουζίνα του άλλου, να χορέψουμε ο ένας τους χορούς του άλλου, να γνωριστούμε μεταξύ μας, να νιώσουμε ζεστασιά, να αντιληφθούμε πόσο ίδιες είναι οι ανάγκες όλων μας, και να μοιραστούμε κοινές στιγμές.

Ταυτότητες

Εγώ έγινα Δημητράκης, έγινα Μάκης, έγινα Τάκης, έγινα Κώστας... Μια φορά με παίρνει ένας τηλέφωνο λέει «Κώστα, εσύ είσαι;», λέω, «ποιος είναι ο Κώστας; Α, εντάξει, εγώ είμαι». Με παίρνει ο άλλος «Δημήτρη, εσύ είσαι;», «ποιος είναι ο Δημήτρη; Α, εντάξει εγώ είμαι...»

Μπαρίς (Κούρδος).

«Ποιος είμαι;», μια ερώτηση που παραπέμπει στην ταυτότητα και είναι από τις βασικότερες της ζωής μας. Η έννοια της ταυτότητας αναφέρεται στο σύνολο των αντιλήψεων, πεποιθήσεων και συναι-

σθημάτων που αφορούν τον εαυτό μας. Η συνοχή μεταξύ εμπειρίας, ιδεών, αξιών και πεποιθήσεων διασφαλίζεται μέσω της ταυτότητας. Η έννοια της ταυτότητας βρίσκεται σε συνάρτηση με τη συνειδητοποίηση ότι κάποιος υπάρχει, ότι έχει προσωπική ιστορία, μια θέση στον κόσμο, μια συνέχεια και ένα μέρος που του ανήκει. Η αίσθηση της ταυτότητας βασίζεται σε μια διπλή, ταυτόχρονη διεργασία: στην αντίληψη της ομοιότητας και της συνέχειας της ύπαρξής μας στο χώρο και το χρόνο και στην αντίληψη ότι οι άλλοι αναγνωρίζουν αυτή την ομοιότητα και τη συνέχεια (Erikson E. -H., *Identity Youth and Crisis*). Η ταυτότητα επιτρέπει να τοποθετηθεί κανείς απέναντι στους άλλους, να γνωρίσει όσους του μοιάζουν και να διαφοροποιηθεί από τους υπόλοιπους. Το ερώτημα δεν είναι απλώς «ποιος είμαι;» αλλά ποιος είμαι σε σχέση με τον άλλο; Πώς με βλέπει ο άλλος και πώς βλέπω εγώ τους άλλους.

Στην έννοια της ταυτότητας ενυπάρχει κάτι το παράδοξο: υπονοείται το ίδιο, το ταυτόσημο και παράλληλα το ακριβώς αντίθετο, δηλαδή το ξεχωριστό, το μοναδικό. Το θέμα της ταυτότητας είναι κατεξοχήν θέμα ορίων, τόσο εσωτερικών όσο και εξωτερικών, ανάμεσα στο όμοιο και στο διαφορετικό, ανάμεσα στον εαυτό και τους άλλους, ανάμεσα στο οικείο και το ξένο, το γνωστό και το άγνωστο, και κατ' επέκταση απειλητικό. Με αυτή την έννοια, της διαλεκτικής του ίδιου και του άλλου, είναι αδύνατο να διαχωρίσουμε την ταυτότητα από την ετερότητα.

Η ομάδα λειτουργεί ως προνομιακός καταλύτης για τις προσωπικές ταυτίσεις. Κοινωνικοποιεί το άτομο, το οποίο παράλληλα ταυτίζεται μαζί της. Πρόκειται, όπως υποστηρίζει ο Lipiansky, για μια συνολική

δυναμική διεργασία όπου τα διαφορετικά στοιχεία ατόμου και συνόλου αλληλοδιαπλέκονται στη συμπληρωματικότητά τους ή στην αντιπαράθεσή τους. Έτσι προκύπτουν διάφορες ταυτοτικές στρατηγικές με τις οποίες το άτομο υπερασπίζεται την ύπαρξή του, την κοινωνική του διακριτότητα, την ένταξή του στην κοινότητα, καθώς την ίδια στιγμή πασχίζει να αποδώσει αξία στον εαυτό του και να κατακτήσει την προσωπική του συνοχή¹.

Αυτές οι στρατηγικές είναι πιο εύκολα ορατές στη συμπεριφορά των μεταναστών ή των μειονοτήτων. Η μελέτη αυτών των ομάδων αποκαλύπτει την πολυπλοκότητα της ταυτότητας και την ανάγκη κινητοποίησης της μηχανισμών υπεράσπισής της. Η κατασκευή της ταυτότητας σε αυτές τις ομάδες είναι μια συνεχής δυναμική αντιπαράθεση ανάμεσα στις κυρίαρχες αξίες της κοινωνίας εγκατάστασης (ή αντίστοιχα της πλειονότητας) και τις προσωπι-

1. Ο R. D. Laing (1969), σκοτσέζος ψυχίατρος, έχει κάνει πολλές εύστοχες παρατηρήσεις σχετικά με τα μοντέλα αποδοχής (confirmation) και απόρριψης (disconfirmation) στις διαπροσωπικές σχέσεις: «Κάθε σχέση προϋποθέτει έναν προσδιορισμό του εαυτού μας από τον άλλο και του άλλου από μας. Οι άλλοι άνθρωποι γίνονται κάτι σαν "σετ εργαλείων ταυτότητας", με το οποίο κανείς μπορεί να κατασκευάσει μια εικόνα του εαυτού του. Είναι δύσκολο να φτιάξει κανείς μια συνεπή ταυτότητα για τον εαυτό του, δηλαδή να βλέπει τον εαυτό του διαρκώς με τον ίδιο τρόπο αν οι προσδιορισμοί του εαυτού του από τους άλλους είναι ασυνεπείς ή αλλήλως αποκλειόμενοι. Το να "ταιριάξεις" με όλους αυτούς τους προσδιορισμούς ή να τους απορρίψεις όλους μπορεί να είναι αδύνατο. Από δω προκύπτει η αμηχανία, η σύγχυση και η σύγκρουση».

κές αξίες τις οποίες έχει ανάγκη να επικυρώσει το άτομο. Αντιμέτωποι με τη ρητή ή άρρητη διάκριση ανάμεσα στη δική τους κουλτούρα και την κουλτούρα της χώρας υποδοχής, οι μετανάστες (ή αντίστοιχα οι μειονότητες) καταφεύγουν σε διάφορες στρατηγικές. Ένας τρόπος να αποφύγει κανείς τη σύγκρουση είναι να υιοθετήσει την ξένη κουλτούρα. Μια άλλη εκδοχή είναι να προσπαθήσουν οι μειονοτικές ομάδες να συνθέσουν στοιχεία από τη δική τους παράδοση και κουλτούρα με στοιχεία από την κουλτούρα της πλειονότητας — αυτή η εκδοχή είναι η δυσκολότερη γιατί απαιτεί σχετική ασφάλεια και διαφοροποιημένες ψυχοκοινωνικές δεξιότητες.

Γραμματισμός

Από τους συγγραφείς πρέπει να πάρουνε κάτι πράγματα και να διαβάσουνε. Και πρέπει εμείς να γράφουμε, να μας πείτε ότι γράψ' στο χωριό σου μια μέρα ή πώς αισθάνεσαι

Επίσκεψη
στην
Ακρόπολη,
Απρίλιος 2007.

Εκδρομή
στην
Αίγινα,
Ιούνιος 2007.

εδώ ή για κάτι περιστατικά. Εμείς πρέπει να γράφουμε αυτά τα πράγματα. Τα κείμενα...

Ο διάλογος προσφέρει τη γέφυρα ανάμεσα στην προφορική ή γραπτή κατανόηση και την ερμηνεία μετασχηματισμό του κόσμου. Η γραφή (από τη νηπιακή ηλικία στο σχολικό σύστημα και στη συνέχεια στη ζωή των ενηλίκων) γίνεται συχνά ένα φορτίο που δημιουργεί τάσεις φυγής ή φόβου, εξαιτίας του διαχωρισμού της από την ομιλία και την ανάγνωση, ενώ, αντίθετα, χρειάζεται προσεκτική καλλιέργεια και εξάσκηση.

Επομένως, σε κάθε πρόγραμμα γραμματισμού, είναι αναγκαίο να καταβάλλεται συστηματική προσπάθεια με σκοπό την ενδυνάμωση των μαθητών, ώστε να παράγουν δικά τους γραπτά κείμενα με την πρώτη ευκαιρία. Η ομιλία, η ανάγνωση και η γραφή πρέπει να αντιμετωπίζονται ως αλληλοσυνδεόμενα στοιχεία στην αναζήτηση της γνώσης και του κοινωνικού μετασχηματισμού².

Ο γραμματισμός πρέπει:

2. Ενώ οι παραδοσιακές προσεγγίσεις αποσυνθέτουν την γλώσσα (τη διαλύουν στα συστατικά της μέρη για ευκολότερη μετάδοση) οι προοδευτικές προσεγγίσεις επιμένουν ότι η γλώσσα μπορεί να μαθευτεί μόνον όταν αντιμετωπίζεται ως σύνολο και όταν χρησιμοποιείται για ουσιαστική επικοινωνία, είτε στον προφορικό είτε στο γραπτό λόγο. Μια τέτοια προσέγγιση δεν είναι σε καμία περίπτωση ασύμβατη με την έντονη έμφαση στην παροχή ανοιχτής διδασκαλίας και επανατροφοδότησης στους μαθητές, σχετικά με τα μορφολογικά στοιχεία της γλώσσας.

1. Να αποτελεί πράξη κατάκτησης της γνώσης, μια πράξη δημιουργίας και όχι μηχανικής απομνημόνευσης.
2. Να προκαλεί τους μαθητές να γίνονται ενεργητικά υποκείμενα στη μάθηση της ανάγνωσης και της γραφής.
3. Να ξεκινά από το θεματικό σύμπαν των μαθητών.
4. Να αξιοποιεί το διάλογο ως δρόμο για τη γνώση, χωρίς να απαξιώνει το λόγο που πληροφορεί.
5. Να δίνει έμφαση στην παραγωγή λόγου των μαθητών.
6. Να μη θέτει διαχωριστικά φράγματα ανάμεσα στη γραφή και την ανάγνωση εξασκώντας συστηματικά και συνδυασμένα την ομιλία, την ανάγνωση και τη γραφή.
7. να λαμβάνει υπόψη την ανασφάλεια των ενηλίκων που ενοχλούνται όταν τους μεταχειρίζονται σαν παιδιά, αξιοποιώντας την εμπειρική τους γνώση με σκοπό να την υπερβεί, δημιουργώντας κλίμα εμπιστοσύνης.

Η ριζοσπαστική δημοκρατική παιδαγωγική προτείνει την τοποθέτηση προβλημάτων με σκοπό τη σοβαρή μελέτη, ώστε οι μαθητές να κατανοήσουν την πραγματικότητα και τις δυνατότητες μεταβολής της από τους ίδιους. Η πλήρης ενεργητική υπευθυνότητα των μαθητών είναι αναγκαία, όχι η αποδοχή των «δωρεών» του δασκάλου. Αυτή είναι η μέγιστη πολιτική σημασία της διδασκαλίας.

Η κριτική οπτική για το γραμματισμό δεν περιλαμβάνει την «αποθήκευση» λέξεων, συλλαβών και γραμμάτων και τη μηχανική επανάληψή τους. Αναπτύσσει τη συνείδηση των μαθητών για τα δικαιώματά τους, μαζί με την κριτική συμμετοχή τους στην κοινωνική πραγματικότητα. Με βάση αυτή την οπτική (που βρίσκεται σε αντίθεση με εκείνη των

κυρίαρχων κοινωνικών τάξεων), ο γραμματισμός καθιερώνεται ως διαδικασία έρευνας και δημιουργίας, με την οποία οι άνθρωποι αντιλαμβάνονται τη βαθύτερη σημασία της λέξης (η παρεμπόδιση που αντιμετωπίζουν στο να γνωρίσουν τη λέξη συνεπάγεται την παρεμπόδιση τους από το «να ανακαλύψουν τον κόσμο»). Αγωνίζεται να αναπτύξει έναν κριτικό αλφαριθμητισμό³.

Οι μετανάστες, βέβαια, δεν είναι άγλωσσοι, μιλούν τη μητρική τους γλώσσα και τονίζουν το δικαίωμά τους να τη διατηρήσουν και να την καλλιεργήσουν, παράλληλα με την εκμάθηση της ελληνικής.

Ο στόχος που θέτουμε για τη γλωσσική διδασκαλία είναι να αναπτυχθεί με επάρκεια η ικανότητα της γραπτής και προφορικής επικοινωνίας, τόσο στο επίπεδο της κατανόησης όσο και της παραγωγής λόγου.

Θεωρούμε κατάλληλο υλικό για τη διδασκαλία κείμενα της καθημερινής ζωής, από το χώρο των ΜΜΕ και από τη λογοτεχνία. Επίσης, προτείνουμε περιεχόμενο διδασκαλίας να αποτελούν προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι μετανάστες στην καθημερινή ζωή (νομιμότητα, απασχόληση), ή ευρύτερα θέματα (με ανθρωπιστικά αντιρατσιστικά στοιχεία) και γεγονότα που βρίσκονται στην επικαιρότητα.

3. Με δυο λόγια, ο κριτικός αλφαριθμητισμός (critical literacy) περιλαμβάνει τις αναλυτικές ικανότητες που χρειάζονται για να διαπεράσει κανείς το επιφανειακό επίχρισμα των πειστικών επιχειρημάτων και να φτάσει στην πραγματικότητα που κρύβεται από κάτω και για να αναλύσει τις μεθόδους και τους σκοπούς συγκεκριμένων μορφών πειθούς. Είναι σαφές ότι η ικανότητα κριτικής σκέψης κατ' αυτούς τους τρόπους έχει πολύ μεγάλη σημασία για την ουσιαστική συμμετοχή σε μια δημοκρατική κοινωνία.

ΔΙΚΤΥΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ ΚΑΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ

Γλώσσες

Δεν άντεξα, μου φαινότανε σαν να ήμουν αλλού, σ' άλλο κόσμο, ας πούμε, με τη γλώσσα που ακουγότανε, ξένες γλώσσες παντού, τι λένε, μήπως λένε για μένα;

Η δυσκολία στη χρήση της γλώσσας αναφέρεται από τους μετανάστες ως το σημαντικότερο πρόβλημα για την επιβίωση και προσαρμογή τους στην ελληνική κοινωνία. Περιορίζει (και σε κάποιες περιπτώσεις ματαιώνει) την επικοινωνία και τις συναλλαγές τους με τους Έλληνες, δυσχεραίνει την αποδοχή των μεταναστών και εμποδίζει την ενημέρωσή τους.

Η πραγμάτωση του λόγου στις διάφορες γλώσσες παίζει σπουδαίο ρόλο στις διάφορες κοινωνίες. Η γλώσσα αποτελεί για την κάθε κοινότητα βασικό ενοποιητικό στοιχείο. Ομοιογενοποιεί τα μέλη της κοινωνικής ομάδας, όντας ένας από τους ισχυρότερους δεσμούς που τα ενώνουν. Η γλώσσα αποτελεί τη σημαντικότερη και πιο απτή απόδειξη των ιδιαιτεροτήτων της ομάδας, στις οποίες τα μέλη της αλληλοαναγνωρίζονται ως διακριτή κοινότητα. Είναι από τα ισχυρότερα σύμβολα της επιβίωσης και της εξέλιξης, η δημιουργική απόδειξη για κάθε κοινωνική ομάδα της δυνατότητάς της να υπάρχει και να προοδεύει.

Συστατικό ενοποιητικό της κοινωνικής ομάδας, λοιπόν, η γλώσσα συνθέτει την παλιά ταυτότητα του γένους, και σήμερα που τις εθνικές κοινότητες απαρτίζουν ομάδες με πλήθος βιολογικές και πολιτισμικές διαφορές προέλευσης, η γλώσσα αποτελεί ένα από τα ισχυρότερα συστατικά της εθνικής ταυτότητας.

ΔΕΚΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΑΞΙΔΕΥΟΝΤΑΣ ΜΕ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΑΣ

Διαδήλωση ενάντια στις επιχειρήσεις-σκούπα, Δεκέμβριος 2002.

Αντιρατσιστικό Φεστιβάλ, Ιούλιος 2006.

Η γλώσσα αποτελεί τον ισχυρότερο δεσμό που ενώνει τα μέλη της κοινότητας, γιατί παίζει τον κυριότερο ρόλο στη δημιουργία των περίπλοκων δεσμών που συγκροτούν την κοινή ταυτότητα. Έτσι εδώ και πολλούς αιώνες υπάρχει στενή σχέση ανάμεσα στη γλώσσα και την εθνική ταυτότητα, ανάμεσα στη γλώσσα και την εθνική ιδεολογία, όπως μορφοποιούνται σε κάθε ιστορική στιγμή στις διάφορες κοινωνίες.

Όταν ήρθα εδώ πριν ενάμιση χρόνο ήξερα, και όταν αποφάσισα ότι θα έρθω ήξερα, ότι δεν θα μπορέσω να καταλάβω τους ανθρώπους και τη χώρα αν δεν ξέρω τη γλώσσα και οι πρώτοι έξι μήνες νομίζω ήταν οι δυσκολότεροι στη ζωή μου...

Στις σχέσεις των μεταναστών με τις κρατικές υπηρεσίες, η δυσκολία στη χρήση της γλώσσας εμποδίζει την άμεση εξυπηρέτηση, λειτουργεί περιοριστικά ως προς την άσκηση των δικαιωμάτων και ενισχύει τη διαμεσολάβηση τρίτων. Ακόμα, καθιστά σχεδόν απαγορευτική την πρόσβασή τους σε θεσμούς όπως η εκπαίδευση. Οι παραπάνω καταστάσεις βιώνονται προκαλώντας φόβο, ανασφάλεια,

αυτοϋποτίμηση και τάσεις απομόνωσης που εκδηλώνονται στους χώρους όπου ζουν και εργάζονται. Ουσιαστικά, η γνώση της γλώσσας προβάλλεται από τους μετανάστες ως η απαραίτητη προϋπόθεση επιβίωσης και προσαρμογής στην ελληνική κοινωνία.

Μητρική γλώσσα

Η δράση των Πίσω Θρανίων δεν σταματά στη διδασκαλία των ελληνικών, αλλά επεκτείνεται στον αγώνα για τη διδασκαλία των μητρικών γλωσσών στο δημόσιο σχολείο. Σε μια από τις πολλές ημερίδες που συμμετείχαμε και οργανώσαμε γι' αυτό το θέμα, η Ελένη Σκούρτου, καθηγήτρια στο Πανεπιστήμιο Ρόδου, έστειλε την ακόλουθη επιστολή:

«Πολύ θα ήθελα να είμαι μαζί σας σήμερα, μια και το θέμα της εκδήλωσής σας "Διδασκαλία της Μητρικής Γλώσσας των Παιδιών των Μεταναστών και Προσφύγων στο Ελληνικό Σχολείο" είναι εξαιρετικά σημαντικό.

Διαδήλωση ενάντια στην αντι-μεταναστευτική πολιτική της κυβέρνησης, Μάρτιος 2006.

Συμμετοχή στη διαδήλωση του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Φόρουμ, Μάιος 2006.

Αρχίζοντας από τα προφανή θεωρώ ότι αποτελεί καθήκον του ελληνικού σχολείου να βοηθήσει όσους από τους μαθητές του έχουν άλλη πρώτη γλώσσα από την ελληνική, εφόσον το χρειάζονται, να μάθουν την ελληνική, έτσι ώστε να έχουν την καλύτερη δυνατή σχολική επίδοση.

Ερώτηση: Πώς γίνεται αυτό γρηγορότερα και πιο αποτελεσματικά; Επικεντρώνοντας το ενδιαφέρον μας (άρα και τη διδασκαλία) αποκλειστικά στην ελληνική και μη χάνοντας χρόνο με την όποια άλλη γλώσσα ή συνυπολογίζοντας αυτή την άλλη γλώσσα στη διδασκαλία;

Άλλη ερώτηση: Ανεξάρτητα από το αν οι κοινότητες ή οι οικογένειες των μεταναστών φροντίζουν για τη διατήρηση της γλώσσας τους, εμείς, ως ελληνική κοινωνία, πώς αντιμετωπίζουμε τις γλώσσες αυτές; Μας ενδιαφέρουν, μας αφορούν;

Νομίζω ότι πρέπει να αρχίσουμε από την τελευταία ερώτηση:

Σύμφωνα με τη σχετική εμπειρία και βιβλιογραφία, μπορούμε να θεωρήσουμε τις άλλες γλώσσες των μαθητών μας είτε ως πρόβλημα είτε ως ανθρώπινο δικαίωμα είτε, τέλος, ως πηγή κοινωνικού εμπλουτισμού.

Αν θεωρήσουμε ότι οι γλώσσες είναι πρόβλημα, τότε φροντίζουμε να εξαλείψουμε το πρόβλημα αυτό.

Αν θεωρήσουμε ότι οι γλώσσες αντιπροσωπεύουν ανθρώπινο δικαίωμα, τότε δεν τις μαχόμαστε, αλλά ούτε και μας αφορούν. Απλά αφήνουμε τους ομιλητές τους να ασκήσουν αυτό το δικαίωμα στη δική τους σφαίρα (οικογένεια, καθημερινότητα). Το σχολείο δεν εμπλέκεται καθόλου.

Αν όμως θεωρήσουμε ότι οι γλώσσες αποτελούν πηγή κοινωνικού εμπλουτισμού, ότι ανοίγουν επαγγελματικούς και πολιτισμικούς ορίζοντες (βλ., π.χ., παγκοσμιοποίηση), ότι βοηθούν στην κοινωνική ειρήνη, τότε οι άλλες γλώσσες μας μάς αφορούν. Αν οι γλώσσες μάς αφορούν, τότε αφορούν και το σχολείο και τότε χρειάζεται ξεκάθαρη στοχοθεσία και καλός προγραμματισμός.

Η διεθνής πρακτική είναι γεμάτη με παραδείγματα σχολικών προγραμμάτων που βασίζονται σε περισσότερες από μία γλώσσες. Δεν είναι δύσκολο να σχεδιάσεις ένα σχολικό πρόγραμμα και να προβλέψεις κάποια μαθήματα να διδάσκονται στη μία γλώσσα και κάποια στην άλλη. Είναι όμως βασικό να γνωρίζεις, ποιος είναι ο τελικός στόχος: θέλεις, εν τέλει, οι απόφοιτοι να γνωρίζουν δύο γλώσσες ή κυρίως τη γλώσσα του σχολείου ή αποκλειστικά τη γλώσσα του σχολείου; Βλέπετε, το να χρησιμοποιούμε μία μητρική γλώσσα στο σχολείο δεν σημαίνει αυτόματα ότι διατηρούμε τη γλώσσα αυτή και ότι προωθούμε το γλωσσικό πλουραλισμό. Πολλές φορές, η χρήση μίας άλλης γλώσσας (της μητρικής) μπορεί να σχεδιαστεί ως βοήθημα μέχρι να περάσουν οι δίγλωσσοι μαθητές στην άλλη γλώσσα και να αφήσουν πίσω τους την αρχική τους γλώσσα. Τελικά, ενώ φαίνεται ότι σεβόμαστε τις άλλες γλώσσες και τις θεωρούμε πηγή εμπλουτισμού (και γι' αυτό τις ενσωματώνουμε στο πρόγραμμα), στην πραγματικότητα τις αποδυναμώνουμε σιγά-σιγά και συστηματικά.

Επειδή στη χώρα μας βρισκόμαστε σε μια μεταβατική κατάσταση ως προς το σχολείο (βλ., π.χ. νέα βιβλία), ίσως θεωρηθεί ότι το να μιλάμε για άλλες γλώσσες στο σχολείο είναι πρόωρο.

Πάντως, ανεξάρτητα αν βιαστούμε ή αν καθυστερήσουμε να συζητήσουμε σοβαρά για τις άλλες γλώσσες στο σχολείο, οι γλώσσες αυτές είναι εντός του σχολείου, ακόμα και αν αποκλείονται από τη διδασκαλία.

Τι εννοώ: Οι εκπαιδευτικοί διδάσκουμε αποκλειστικά την ελληνική και μέσω αυτής όλα τα άλλα μαθήματα, οι μαθητές μας όμως για να μάθουν αυτά που τους διδάσκουμε, ενεργοποιούν όλα όσα γνωρίζουν, άρα και τις γλώσσες τους. Οι μαθητές προσπαθούν μόνοι τους να χτίσουν τις γέφυρες ανάμεσα στην υπάρχουσα γνώση και στην νέα γνώση. Έτσι, μπορεί οι γλώσσες να είναι απύσυχες (αποκλεισμένες) από τη διδασκαλία, αλλά είναι πάντα παρούσες (ενσωματωμένες) στη μάθηση.

Αν, ως εκπαιδευτικοί, θέλουμε να κάνουμε τη διδασκαλία μας πιο αποδοτική, θα πρέπει να ενθαρρύνουμε τους μαθητές μας να κάνουν συστηματικά αυτό που έτσι ή αλλιώς ήδη κάνουν: να ανακαλούν και να αξιοποιούν την υπάρχουσα γλωσσική και άλλη γνώση και να τη συσχετίζουν με τη νέα.

Η ερώτηση που τέθηκε στην αρχή, αν δηλαδή οι μαθητές μας για να μάθουν καλά την ελληνική πρέπει να εστιάζουν μόνο σε αυτή και να μη χάνουν χρόνο με άλλες γλώσσες, έχει απαντηθεί από την πρακτική της δίγλωσσης εκπαίδευσης, αλλά και από την επιστήμη. Δεν μαθαίνουμε γλώσσες προσθέτοντας βάρη (στη μία γλώσσα να προσθέτουμε το βάρος μιας άλλης), μαθαίνουμε γλώσσες δημιουργώντας σχέσεις (η νέα γλώσσα σε σχέση με την υπάρχουσα). Αυτό που φαίνεται σαν να είναι η σύντομη οδός, επειδή επικεντρώνεται αποκλειστικά στη γλώσσα-στόχο, μπορεί να αποβεί χρονοβόρα

διαδικασία, επειδή δεν αξιοποιεί στο μέγιστο δυνατό ολόκληρο το γλωσσικό δυναμικό του ομιλητή.

Θεωρώ ότι μια συστηματική φροντίδα της μητρικής γλώσσας, πλάι στη γλώσσα-στόχο (την ελληνική), που ενθαρρύνει τους μαθητές (όχι μόνο τους δίγλωσσους, αλλά και τους μονόγλωσσους) να κάνουν συστηματικές συνδέσεις μεταξύ των γλωσσών, να συνειδητοποιήσουν και να εξερευνήσουν τις εκφραστικές, συντακτικές, λεξιλογικές κ.ά. ομοιότητες, αναλογίες και αντιθέσεις μεταξύ των γλωσσών, αποτελεί ένα δυναμικό μοχλό τόσο για τη γλώσσα όσο και για τη διαδικασία μάθησης γενικότερα.

Με τις αναγκαστικά αποσπασματικές αυτές σκέψεις που μοιράζομαι μαζί σας, θέλω τελικά να πω ότι η διδασκαλία της μητρικής γλώσσας στο σχολείο είναι, ούτως ή άλλως, επιθυμητή, αλλά και ότι δεν χρειάζεται να περιμένουμε μέχρι να γίνει αυτό το θαρραλέο βήμα από την Πολιτεία. Ήδη τώρα, οι γλώσσες είναι μέσω των ομιλητών τους στο σχολείο και δεν μας εμποδίζει κανείς να τις αξιοποιήσουμε κτίζοντας (με τη βοήθεια των μαθητών μας) τις γέφυρες για να περάσουμε εμείς οι ίδιοι από τη διδασκαλία ερήμην των μαθητών στη μάθηση μαζί με τους μαθητές μας».

Όλα τα παραπάνω ισχύουν και για τους ενήλικες που προσπαθούν να μάθουν μια ξένη γλώσσα, στην περίπτωση μας την ελληνική. Δυσκολεύουν ακόμα περισσότερο τα πράγματα όταν οι ενήλικοι είναι αναλφάβητοι στη μητρική τους γλώσσα. Σε αυτή την περίπτωση έχει μεγαλύτερη σημασία η κατανόηση και μικρότερη ο γραμματισμός που έπεται.

Αντιρατσιστικό
Φεστιβάλ,
Ιούλιος 2006.

Επιλογή εκπαιδευτικού υλικού

Η δουλειά μου είναι πολύ δύσκολη. Δουλεύω από τις 6 το πρωί μέχρι τις 3 ή 4 ή 5. Δεν έχουμε σταθερό ωράριο. Υπερωρίες δεν παίρνω ποτέ. Ρεπό έχω την Κυριακή. Άδεια παίρνω δύο βδομάδες το χειμώνα και δύο βδομάδες το καλοκαίρι. Το επάγγελμά μου είναι εργάτρια. Κάνω πολλές δουλειές. Φτιάχνω πιρσοκί, λουκανικόπιτες, ζαμπονοτυρόπιτες, μπουγάτσες. Κόβω το σπανάκι, το πλένω με κρύο νερό. Κόβω κάθε μέρα 2-3 κουβάδες κρεμμύδια. Κάνω και λάντζα. Δουλεύω πολύ δύσκολα. Δεν ξέρω πόσο θα αντέξω. Είμαι πολύ κουρασμένη.

Άννα

Στην αρχή οι μετανάστες συχνά ζητούν η διδασκαλία να βασίζεται στη συστηματική προσέγγιση της γραμματικής και σε «σχολικού»

Αντιρατσιστικό
Φεστιβάλ,
Ιούλιος 2005.

τύπου κείμενα⁴. Με βάση την εκμάθηση της γραμματικής αυτο-αξιολογούν την πρόοδό τους, θεωρώντας αυτή τη διαδικασία αναγκαία στην εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας. Ζητούσαν τη διδασκαλία «καλών κειμένων», «γραμματικής με παραδείγματα» και την «εξήγηση άγνωστων λέξεων». Ακόμα, οι περισσότεροι απέφευγαν να γράψουν δικά τους κείμενα από φόβο «μην κάνουν πολλά λάθη», όπως δήλωναν.

Στη διδασκαλία των Πίσω Θρανίων η έννοια του «λάθους» αντικαταστάθηκε από «τη διαβάθμιση του επείγοντος στη διόρθωση», δηλαδή από την αναγκαιότητα της προσαρμογής του γλωσσικού

4. Κατασκευασμένα κείμενα ειδικά για τη διδασκαλία συγκεκριμένων γραμματικών φαινομένων ή αποσπάσματα αυθεντικών κειμένων που εξυπηρετούν τον ίδιο στόχο, συνήθως από το χώρο της λογοτεχνίας.

κώδικα στην ποικιλία των κοινωνικών σχέσεων και στο επιδιωκόμενο κάθε φορά αποτέλεσμα. Παράλληλα, επιδίωξή μας είναι να κατανοήσουν οι μαθητές μας τη λειτουργία των γλωσσικών στοιχείων και δομών και τη συμβολή τους στην παραγωγή συγκεκριμένου επικοινωνιακού αποτελέσματος.

Αποφεύγουμε τη μονομέρεια «εγκεκριμένων» για εκπαιδευτική χρήση κειμένων, στην οποία οι μαθητές οφείλουν να προσαρμοστούν. Η επιλογή αυτή, η οποία δεν είναι η πιο εύκολη, έγινε γιατί, παρ' όλο που κατά καιρούς έχουν χρησιμοποιηθεί διάφορα βιβλία, πολλά από αυτά καλογραμμένα, έχουμε καταλήξει στο συμπέρασμα ότι δεν είναι η καλύτερη επιλογή για τους μαθητές μας.

Πρώτα απ' όλα, τα περισσότερα απευθύνονται σε φοιτητές ή εγγράμματους ενήλικες που επιθυμούν για διάφορους λόγους να μάθουν ελληνικά οι οποίοι έχουν όχι μόνο χρόνο, αλλά και τις εκπαιδευτικές και μορφωτικές εμπειρίες ενός ενήλικα (η ύλη προχωρά με πολύ γρήγορο ρυθμό, υπάρχουν πολλά γραμματικά φαινόμενα, αρκετό λεξιλόγιο σε κάθε κεφάλαιο κ.λπ.).

Οι μαθητές των Πίσω Θρανίων είναι εργαζόμενοι, πολλές φορές το δώρο του μαθήματος είναι ο μόνος χρόνος που διαθέτουν για την εκμάθηση της γλώσσας και πολύ συχνά η εκπαίδευσή τους στη μητρική τους γλώσσα είναι ολιγόχρονη και ανολοκλήρωτη.

Δεν είναι όμως αυτό το μόνο, κατά την άποψή μας, «μειονέκτημα» των έτοιμων βιβλίων. Πολύ συχνά τα θέματα που επιλέγονται από τα διδακτικά εγχειρίδια, ακριβώς επειδή απευθύνονται σε άλλο κοινό, καμιά σχέση δεν έχουν με τους μαθητές των Πίσω Θρανίων και αυτό γιατί δεν έχουν σχέση με τη ζωή τους, τα ενδιαφέροντά τους, τις

ανάγκες τους, τον κόσμο τους. Τι να πουν σε ένα σκληρά εργαζόμενο μετανάστη, που πολύ συχνά δεν έχει χαρτιά και ζει μέσα στην ανασφάλεια, κείμενα με θέματα τον τουρισμό και τα ταξίδια, τα σπορ, τα οικολογικά προβλήματα του πλανήτη και τις μη κυβερνητικές οργανώσεις. Ακόμα και αυτοί που έχουν καλό εκπαιδευτικό υπόβαθρο, και είναι αρκετοί, δεν συγκινούνται από τέτοια θέματα γιατί δεν τους αφορούν.

Επίσης, αποφεύγουμε μια προσέγγιση της γραμματικής ως αυστηρής ρύθμισης και κωδικοποίησης της επίσημης γραπτής γλώσσας, που ακολουθεί ένα προκαθορισμένο πρόγραμμα διδασκαλίας με συγκεκριμένη διάταξη της ύλης, αξιολογώντας ανάλογα τις γλωσσικές χρήσεις. Τα κείμενα που επιλέγουμε αναφέρονται στην ποικιλία του πλέγματος των κοινωνικών σχέσεων των μαθητών και στις υλικές προϋποθέσεις τους, ώστε να προσεγγίζουν την (κοινωνικά καθορισμένη) ανομοιογένεια της γλώσσας διακρίνοντας τις ποικίλες μορφές χρήσης της από τη ρυθμισμένη γραπτή. Αντιπροσωπεύουν έναν ικανό αριθμό γλωσσικών επιπέδων ύφους, τρόπων δηλαδή γραφής που συνδέονται με πραγματικές κοινωνικές δραστηριότητες και διαφέρουν ως προς το βαθμό τυπικότητας. Αντιστοιχούν σε διαφορετικά κειμενικά είδη, σε διαφοροποιημένες και στοχοθετημένες κοινωνικές διαδικασίες και σε διαφορετικές θεωρήσεις τους, που πραγματώνονται μέσω της γλώσσας.

Ακόμα, στραφήκαμε στην παραγωγή δικού μας εκπαιδευτικού υλικού, προσπαθώντας να προσαρμόσουμε τη διδασκαλία στις ανάγκες των μαθητών μας και να ανακαλύψουμε τι είναι αυτό που θα τους κινητοποιούσε περισσότερο για να μάθουν.

Οργανώνουμε τη διδασκαλία μας έτσι ώστε να έρθουν οι μαθητές σε επαφή με ποικιλία κειμένων που αφορούν τον καθημερινό, δημοσιογραφικό, δοκιμιακό επιστημονικό και λογοτεχνικό ποιητικό λόγο. Επίσης, προσπαθούμε να υπάρχουν για κάθε θέμα κείμενα που να συγκροτούν διαφορετικές θεωρήσεις.

Η αντιθετική τοποθέτηση κειμένων, η κοινωνικά προσδιορισμένη τους οπτική και η σύνδεσή τους με ζητήματα κεντρικής υπαρκτικής σημασίας για τους μαθητές αποτέλεσαν τη βάση τόσο για την έναρξη διαλόγου που διαπραγματευόταν τις οριακές καταστάσεις της πραγματικής ζωής των μεταναστών σε κοινωνικό, πολιτικό και πολιτιστικό επίπεδο όσο και για την παραγωγή του λόγου. Η ανάγνωση των κειμένων, ο εντοπισμός των μηνυμάτων και του τρόπου οργάνωσής τους, η προσέγγιση της λειτουργίας των γλωσσικών στοιχείων στις διαφοροποιημένες τοποθετήσεις και τα διαφορετικά επίπεδα ύφους ασκούν τους μαθητές στην κατανόηση του γραπτού και του προφορικού λόγου.

Θεματικές ενότητες

Στο χωριό μου, το Μπάμιαν, στο Αφγανιστάν, έχει πολλές πηγές με κρύο νερό. Έχει πολλά βουνά και έχει από πολύ παλιά σκαλίσματα στους βράχους.

Αμπντουλά

Εγώ μεγάλωσα σε μια μικρή πόλη στο κέντρο της Περσίας, περίπου δέκα λεπτά πιο βόρεια από το Ισπαχάν. Η πόλη

λέγεται Σαχίν Σάχρ και έχει περίπου 200.000 κατοίκους. Οι περισσότεροι κάτοικοι είναι νέοι (...) Μέσα στην πόλη δεν έχουμε αρχαία (...) Είναι μια καινούργια πόλη με μονοκατοικίες και πολύ λίγες πολυκατοικίες (...) Μέσα στην πόλη υπάρχουν πολλά πάρκα (...) Το βράδυ ο κόσμος πηγαίνει στα πάρκα για να διασκεδάσει (...) Το καλό της πόλης είναι ότι βρίσκεται κοντά στο Ισπαχάν, που έχει πολλά μέρη για να περάσεις καλά...

Μοσέν

Ένα επόμενο βήμα της προαναφερθείσας λογικής αποτέλεσαν οι θεματικές ενότητες που έχουν κατά καιρούς χρησιμοποιηθεί στα μαθήματά μας. Έχουμε φτιάξει θεματικές ενότητες που αφορούν το σπίτι, αυτό που ζούμε τώρα και αυτό της παιδικής μας ηλικίας, την πόλη, τη δουλειά, τη γειτονιά, το φαγητό, το παιχνίδι, την πατρίδα, το ταξίδι κ.λπ.

Οι θεματικές ενότητες έχουν πολλά πρακτικά πλεονεκτήματα. Κάθε δάσκαλος τις προσαρμόζει στο επίπεδο των μαθητών του. Και εκεί που κάποιος θα επικεντρωθεί σε βασικό λεξιλόγιο, ένας άλλος θα εμπλουτίσει αυτό που ήδη υπάρχει και μπορεί να κάνει και ένα ή περισσότερα γραμματικά φαινόμενα. Ο σκοπός όμως δεν είναι αυτός ή δεν είναι μόνο αυτός. Είναι να διδαχτεί η ελληνική γλώσσα με μια διαδικασία που να εμπλέκει όλους προσωπικά και να φέρνουν όλοι στο μάθημα και την τάξη στοιχεία του εαυτού τους, ποιοι είναι οι συμμετέχοντες, τι τους ενώνει, τι τους διαφοροποιεί.

Η γλώσσα γίνεται ζωντανό εργαλείο με το οποίο οι μετανάστες

μαθητές θα περιγράψουν τον εαυτό τους και τον κόσμο τους. Τα κείμενα που θα διαβάσουν είναι αυτά που έχουν γράψει οι ίδιοι ή αυτά που έχουν γράψει οι διπλανοί τους. Το κείμενο του άλλου είναι μια αφετηρία, ένα άνοιγμα στον πολιτισμό που ο καθένας φέρει.

Όπως και τα παιδιά στο σχολείο, έτσι και οι ενήλικες μαθητές έρχονται στα μαθήματα κουβαλώντας εμπειρίες, απόψεις, γνώσεις τις οποίες οι δάσκαλοι οφείλουν να λάβουν σοβαρά υπόψη τους. Επίσης, η μέθοδος αυτή εμπλουτίζει το μάθημα και με άλλες δραστηριότητες. Οι θεματικές ενότητες είναι και ένα ταξίδι στον κόσμο του άλλου,

Οι συνταγές είναι αφορμή για να δοκιμάσουν ο ένας την κουζίνα του άλλου, να φάνε μαζί και να δουν όχι μόνο τις διαφορές αλλά και τις ομοιότητες.

Τα παιχνίδια έβγαλαν όλους στο δρόμο και έπαιξαν σαν παιδιά σε μια γειτονιά των Εξαρχείων μπροστά στα έκκληκτα μάτια των γειτόνων.

Οι διαδρομές στην πόλη έφεραν στο φως όχι μόνο πλευρές της δύσκολης καθημερινότητας που όλοι βιώνουν σε αυτή την πόλη, αλλά και τη νοσταλγία είτε για την πατρίδα είτε για την πόλη της παιδικής ηλικίας.

Επεξεργασία κειμένων

Η συστηματική διδασκαλία στοιχείων της δομής της γλώσσας ξεκινάει με βάση την επεξεργασία που οι ίδιοι οι μαθητές παράγουν. Οι μαθητές μιλούν και γράφουν κείμενα για να επικοινωνήσουν, παράγουν κείμενα που αποτελούν μέσο έκφρασης για την

αναμόρφωση της δικής τους κοινωνικής εμπειρίας ή των απόψεων που είχαν μελετήσει.

Η διαδικασία της επεξεργασίας των κειμένων των μαθητών είναι μια μεταγλωσσική δραστηριότητα όπου οι μαθητές, ξεκινώντας από το δικό τους προϊόν, αποκτούν «γνώση για τη γλώσσα», αντιλαμβάνονται το πώς μπορούν να βελτιώσουν ό,τι ήδη πράττουν με τη γλώσσα. Οι μαθητές διαβάζουν τα δικά τους κείμενα στην τάξη και συζητούν για τα νοήματα που ο συντάκτης είχε πρόθεση να μεταδώσει, για το συγκεκριμένο περιεχόμενο, τον τρόπο οργάνωσής του και τα γλωσσικά μέσα που χρησιμοποίησε για την παραγωγή του συγκεκριμένου νοήματος⁵. Στη συνέχεια, ο δάσκαλος επιλέγει συγκεκριμένα αποσπάσματα ή και ολόκληρα κείμενα των μαθητών που εμφανίζουν αδυναμίες και ακολουθεί επεξεργασία τους από όλη την τάξη.

Η επεξεργασία δεν αφορά κάποιο γραμματικό φαινόμενο που έχει από πριν αποφασιστεί ποιο θα είναι αλλά εντοπίζει αδυναμίες οι οποίες εμφανίζονται σε κάθε επίπεδο: ορθογραφίας, σύνταξης, μορφολογίας, λεξιλογίου και δομής κειμένου, καθώς και προφοράς.

5. «Μια περίπτωση αναφοράς στους υπόλοιπους είναι μια γέφυρα προς τις πιο επίσημες απαιτήσεις της εγγραμματοσύνης» Gibbons (1991). Εκτός από τα γνωστικά και γλωσσικά οφέλη, η ενεργός χρήση της γλώσσας μέσα στην τάξη ενθαρρύνει τους μαθητές να εκφράσουν τον εαυτό τους: να ερευνήσουν τα συναισθήματά τους, τις ιδέες τους και τις εμπειρίες τους σε ένα περιβάλλον που τους βοηθάει και έτσι αποκτούν μεγαλύτερη συναίσθηση των στόχων, των αξιών και των ελπίδων τους για το μέλλον.

Επειδή οι μαθητές είναι ως επί το πλείστον εγγράματοι ενήλικες, οι οποίοι μαθαίνουν την ελληνική ως δεύτερη γλώσσα, τον παραπάνω τρόπο διδασκαλίας συνοδεύουν και στοιχεία τυπικής προσέγγισης, π.χ. πίνακες κλιτικών παραδειγμάτων με στοιχεία που θεωρούν ότι τους δυσκολεύουν, πίνακες ορθογραφικής ταξινόμησης και εξαιρέσεων, ομαδοποίηση και διόρθωση ορθογραφικών λαθών που εντοπίζονται στα γραπτά και σχηματισμός προτάσεων με «δύσκολες» λέξεις. Επίσης, γίνεται συστηματική διδασκαλία γραμματικών φαινομένων που οι ίδιοι δηλώνουν ότι τους δυσκολεύουν⁶.

Δεν γίνονται όλα μαγικά. Τα κείμενα γράφονται, διορθώνονται και ξαναδιορθώνονται. Οι ασκήσεις και τα γραμματικά φαινόμενα γίνονται και ξαναγίνονται. Για να μιλήσουν κάποιοι από τους μαθητές και να εκφράσουν όσα τους ενδιαφέρουν περνούν μήνες. Πολλοί μένουν για διάφορους λόγους στη μέση της διαδρομής. Όσοι επιμένουν λίγο παραπάνω βγαίνουν από αυτή τη διαδικασία πιο δεμένοι μεταξύ τους και πλουσιότεροι σε γνώσεις.

Δεν πρέπει, άλλωστε, να παραβλέπουμε το γεγονός ότι οι υποκειμενικοί συντελεστές της διδασκαλίας είναι διαφοροποιημένοι ως προς

6. Ο Βολοσίνοφ αναφέρει ότι το χρήστη της γλώσσας δεν τον ενδιαφέρει κυρίως η κανονιστικά κατάλληλη μορφή, δεν τον ενδιαφέρει η πλευρά της λέξης που την κάνει να είναι ίδια σε όλες τις περιπτώσεις της χρήσης της ανεξάρτητα από τη φύση αυτών των περιπτώσεων, αλλά η κάθε φορά «καινούργια» συγκεκριμένη σημασία που αποκτά η μορφή σε δεδομένο πλαίσιο συμφραζομένων, χάρη στην οποία η μορφή μετατρέπεται σε ένα κατάλληλο σημείο για τις συνθήκες μιας δεδομένης περίπτωσης. Η

τον βαθμό επίγνωσης της γλώσσας που διδάσκεται. Πληροφορίες που για τους φυσικούς ομιλητές μιας γλώσσας θεωρούνται περιγραφικές, γίνονται αντιληπτές ως απόλυτα ρυθμιστικές στο πλαίσιο της εκμάθησης αυτής της γλώσσας από αλλόγλωσσους, καθώς ο μαθητευόμενος πρέπει να πλησιάσει την υποσυνείδητη γλωσσική ικανότητα του φυσικού ομιλητή (Καρατζόλα, 2000). Ο Halliday θεωρεί τη γραμματική σημαντικό εργαλείο για τον ενήλικο μαθητή της ξένης γλώσσας. Αναφέρει την εκμάθηση μιας ξένης γλώσσας ως έναν από τους τέσσερις τομείς στους οποίους «η γνώση για τη γλώσσα» έχει μεγάλη σημασία για την εκπαιδευτική διαδικασία. Ο Βολοσίνοφ τονίζει ότι το κριτήριο της ορθότητας εφαρμόζεται μόνο στις «μη κανονικές ή ειδικές» περιπτώσεις επικοινωνίας και αναφέρει ως παράδειγμα τέτοιων περιπτώσεων τη διαδικασία διδασκαλίας μιας ξένης γλώσσας. Με βάση τα προηγούμενα θεωρείται αναγκαία η μελέτη της γραμματικής για τους συγκεκριμένους μαθητές.

Στο πλαίσιο μιας διαφοροποιημένης κοινωνίας οι παραγωγοί λόγου εμπλέκονται σε διαδικασίες αξιολόγησης στο κοινωνικοπολιτισμικό

γλωσσική μορφή που είναι δεδομένη στον ομιλητή υπάρχει μόνο σε ένα δεδομένο ιδεολογικό πλαίσιο. Στην πραγματικότητα, δεν προφέρουμε, ούτε ακούμε λέξεις, αλλά ακούμε για καταστάσεις της κοινωνικής ύπαρξης και των σχέσεων των ανθρώπων, «ακούμε για την αλήθεια και το ψέμα, το καλό και το κακό, το σημαντικό και το ασήμαντο κ.ο.κ. Η λέξη εμφανίζεται πάντα γεμάτη από ένα περιεχόμενο και μια σημασία που καθορίζονται από το πραγματολογικό πλαίσιο ή την ιδεολογία».

Ζωγραφική
στην Πλατεία
Αγίου
Παντελεήμονα,
Μάιος 2009.

πεδίο παραγωγής μηνυμάτων, που αφορούν όχι μόνο το περιεχόμενο αλλά και τη μορφή του λόγου. Η κοινωνική κατάσταση του συγκεκριμένου ανθρώπου και οι μορφές γλωσσικής χρήσης που πραγματοποιεί συγκροτούνται παράλληλα. Μια περιθωριοποίηση της γλώσσας του σημαίνει περιθωριοποίηση του ανθρώπου και αντιστρόφως. Για το σύστημα των ιεραρχημένων κοινωνικών σχέσεων μια γλωσσική συναίνεση πάνω σε μια «ουδέτερη» ρυθμισμένη γλώσσα αποτελεί αναγκαιότητα για τις διαδικασίες παραγωγής και κυριαρχίας, οι οποίες στηρίζονται σε ένα ελάχιστο βαθμό επικοινωνίας ανάμεσα σε τάξεις και κοινωνικές ομάδες.

Κατά συνέπεια, είναι αναγκαία η πρόσβαση και των «πλέον στερημένων στα ελάχιστα προς το γλωσσικό, θα λέγαμε, ζην» (Bourdieu). Με αυτά τα δεδομένα, η κατάκτηση από τους συγκεκριμένους μαθητές μιας ποικιλίας γλωσσικών χρήσεων και των συμβάσεών τους, η συνειδητή κατάκτηση της γνώσης για το τι

Παιχνίδι
για μικρούς
και μεγάλους
στην Πλατεία
Αγίου
Παντελεήμονα,
Μάιος 2009.

πραγματικά πράττουν με τη γλώσσα και ο εμπλουτισμός του συμβολικού και γραμματικού οπλοστασίου τους αποτελούν βασικούς στόχους της διδασκαλίας.

Η διδασκαλία βοηθάει τους μαθητές να συνειδητοποιήσουν ότι «μαθαίνω τη γλώσσα» δεν σημαίνει μια τεχνική διαδικασία η οποία δεν έχει σχέση με ζητήματα της καθημερινής τους πραγματικότητας. Ούτε γίνεται με «αποστειρωμένο» κοινωνικά υλικό, αποτελούμενο από κείμενα και παραδείγματα που αποκαλύπτουν την «αιώνια αλήθεια» των γραμματικών κατηγοριών.

Τα μαθήματα τους βοηθούν να εκφραστούν προφορικά, να διηγηθούν, να επιχειρηματολογήσουν και να περιγράψουν καταστάσεις της πραγματικής τους ζωής, βελτιώνοντας έτσι τη δεξιότητά τους για παραγωγή προφορικού λόγου και αξιοποιώντας τις υπάρχουσες γνώσεις τους για τη βελτίωση σε λεξιλογικό (σημασιολογικό), συντακτικό και μορφολογικό επίπεδο.

Η στάση του συνόλου των μαθητών σε σχέση με τη γραπτή έκφραση διαφοροποιείται σημαντικά μετά τα πρώτα μαθήματα. Οι μαθητές ζητούν «να γράφουν κι άλλα» πέρα από το αρχικό τους κείμενο και συχνά το κάνουν από μόνοι τους. Η «διόρθωση» των γραπτών τους δεν αποτελεί πια μια στιγμή «ενοχής» για τα λάθη τους, αλλά μια συνειδητή και επιθυμητή διαδικασία βελτίωσής τους.

Άλλες δράσεις

Χρειάζομαι να νιώθω ότι ανήκω στην ομάδα, σαν εγώ ήρθα εδώ και τώρα δεν έχω δικούς μου φίλους, αυτούς με τους οποίους μεγάλωσα, γεννήθηκα, τέλειωσα, τώρα εγώ έχω κάτι δικό μου, κάπου ανήκω...

Οι δραστηριότητες των Πίσω Θρανίων δεν σταματούν στα μαθήματα. Προσπαθούμε μαζί με τους μετανάστες να ενημερώνονται από δικηγόρους για το ισχύον νομικό καθεστώς της μεταναστευτικής πολιτικής μέσα από συζητήσεις που διεξάγονται μετά τα μαθήματα. Ακόμα, βρισκόμαστε σε διαρκή επικοινωνία με άλλες συναφείς ομάδες, όπως της Πάτρας και άλλες, συζητώντας και παρουσιάζοντας από κοινού τις θέσεις και τις δράσεις μας, συμμετέχουμε στο Αντιρατσιστικό Φεστιβάλ που πραγματοποιείται κάθε χρόνο στις αρχές Ιουλίου κ.λπ.

Οι περισσότεροι μετανάστες σχολιάζουν πολύ θετικά τη λειτουργία των Πίσω Θρανίων. Θεωρούν ότι αποτελεί ένα σπάνιο φαινόμενο που λειτουργεί στη βάση της κοινής και καλής θέλησης των ανθρώπων που συμμετέχουν.

Λένε ότι τους προσφέρει πολλά, τόσο στην εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας όσο και της επικοινωνίας. Το επίπεδο της διδασκαλίας κρίνεται ικανοποιητικό, η προσπάθεια των δασκάλων αξιέπαινη και συγκινητική, ενώ το κλίμα χαρακτηρίζεται οικείο, ζεστό, ανθρώπινο και φιλικό.

Για μένα είναι σημαντικό ότι όλοι αυτοί οι άνθρωποι είναι εκεί γιατί το θέλουν και αυτό μπορείς να το νιώσεις γιατί έχει κάτι και αν αυτό σου δίνει, σου δίνει κάτι πιο πολύ, μπορείς να είσαι μόνο πέτρα για να μην μπει κάτι λίγο από αυτό, είναι πολύ σημαντικό να υπάρχει κάτι τέτοιο...

Ως Πίσω Θρανία υποστηρίζουμε μια εκπαίδευση χωρίς διακρίσεις και διεκδικούμε όλοι μαζί έναν κόσμο που να χωράει πολλούς κόσμους.

Αυτό το βιβλιαράκι παρουσίασης των Πίσω Θρανίων γράφτηκε από τη Σοφία Μώραλη.

*Ξένος είμαι στο σπίτι μου, ξένος στους δρόμους.
με λένε Γιάννη, δεν έχω τίποτα δικό μου.*

Νίκος Καρούζος

Η Βιολέτα ήρθε παιδί, φοβισμένοι γονιοί χωρίς χαρτιά, τρέχαν για το μεροκάματο, η μικρή τέσσερα χρόνια κλειδωμένη στο σπίτι, δασκάλα της η τηλεόραση, μιλάει μια δική της γλώσσα-αχταρμά της μητρικής της και της τηλεόρασης, δεν διαβάζει και δεν γράφει σε καμία. Θέλει να μάθει γράμματα για να σπουδάσει, να κερδίσει το χαμένο χρόνο.

*Κάπου ανάμεσα Τρίτη και Τετάρτη
πρέπει να παράπες η αληθινή σου μέρα.*

Οδυσσέας Ελύτης

Κούρδος, δεν ξέρει κολύμπι, ήρθε με βάρκα, δουλεύει οικοδομές «το ένα αφεντικό Αλβανός, το άλλο Έλληνας, οι συνάδελφοι Αιγύπτιοι». Δασκάλα του η τηλεόραση, «αλλά, μένει με άλλους τρεις συμπατριώτες και βλέπει περισσότερο δορυφορική». Δεν πήγε ποτέ σχολείο, έχει μέτρια έως χαμηλή γνώση της μητρικής του γλώσσας, τα αραβικά του είναι φτωγά και τα ελληνικά του υποτυπώδη.

Κύριε, όχι μ' αυτούς. Ας γίνει αλλιώς το θέλημά σου.

Γιώργος Σεφέρης

Ο Μονσέφ, δεκαεφτάχρονος Αφγανός, ενάμιση μήνα στην Ελλάδα, «ήρθε με τα πόδια», η οικογένειά του διαλυμένη, το χωριό του βομβαρδισμένο, έξι χρόνια ταξίδι, μιλάει αγγλικά, δεν ξέρει γράμματα σε καμία γλώσσα, θέλει να πάει στον Καναδά. Θέλει να μάθει να διαβάζει και να γράφει για να καταλαβαίνει τι τον βάζουν να υπογράψει, για να ξέρει ποιο λεωφορείο να πάρει, για να μπορέσει να επικοινωνήσει...

*Τρεις κόσμοι σφόδρα πολεμούν, κι οι τρεις αντρειωμένοι.
Ο τέταρτος, να, φαίνεται στα μάτια και δεν είναι.*

Διονύσιος Σολωμός

Εντάσσονται σε μια ομάδα αρχαρίων «ενδιάμεση» όπου μέρος των μαθητών μπορούν να συλλαβίζουν αλλά μπερδεύουν τα γράμματα, για παράδειγμα στην ερώτηση «πού μένεις;» ο Αχμέτ γράφει «ΚΛνς» (Κολωνός) και η Φατίμα «νεωκσμως» (Νέος Κόσμος), άλλοι έρχονται χωρίς τετράδιο, δεν γράφουν και δηλώνουν ότι «διαβάζουν λίγο», άλλοι θέλουν να γράφεις στον πίνακα ό,τι πεις και άλλοι έρχονται να γνωρίσουν και να γνωριστούν.

Πάντα ανοιχτά, πάντα άγρυπνα τα μάτια της ψυχής μου.

Διονύσιος Σολωμός

Το βάρος του μαθήματος πέφτει στις ακουστικές και προφορικές δεξιότητες με τραγούδια, ασκήσεις ρόλων, θεατρικό παιχνίδι. Ξεκινάμε από τις λέξεις της δουλειάς που ήδη ξέρουν και καταλήγουμε στα εργατικά δικαιώματα ακολουθώντας πάντοτε τις δικές τους ανάγκες. Η εφημερίδα, οι προκηρύξεις, οι αφίσες του Στεκιού, όπως και προβολές ταινιών μικρού μήκους είναι τα εργαλεία μας, το κέντρο βάρους είναι πάντα ο Μοσάν, ο Ίσα, η Χαντιτζέ, ο Μοχαμάτ, ο Γουαλίτ, η Βιολέτα, ο Τζάφερ, αυτοί καθορίζουν το τι, το πώς, το γιατί, έτσι τα μαθήματά μας δεν είναι ποτέ ίδια και ο πήχης μας κάθε φορά προσβάσιμος, μιας κι 'ναι η αγάπη αυτή που δένει το νήμα!

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ
ΔΕΚΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΑΞΙΔΕΥΟΝΤΑΣ ΜΕ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΑΣ
ΕΚΔΟΘΗΚΕ ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΜΑΔΑ ΔΑΣΚΑΛΩΝ
ΤΟΥ ΔΙΚΤΥΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗΣ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ ΚΑΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ
ΤΑ ΠΙΣΩ ΘΡΑΝΙΑ

ΤΗ ΣΥΝΤΑΞΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ
ΕΚΑΝΕ Η ΣΟΦΙΑ ΜΩΡΑΛΗ
ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ
ΤΑ ΠΙΣΩ ΘΡΑΝΙΑ

ΤΗΝ ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΙΧΑΝ ΟΙ
ΟΛΓΑ ΛΑΦΑΖΑΝΗ ΚΑΙ ΓΙΩΡΓΟΣ ΜΑΝΙΑΤΗΣ

ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΤΗΘΗΚΕ ΚΑΙ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΘΗΚΕ
ΑΠΟ ΤΗΝ ΥΨΙΛΟΝ ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ

ΤΥΠΩΘΗΚΕ ΣΤΟ ΔΕΚΑΛΟΓΟ ΤΟΝ ΙΟΥΝΙΟ ΤΟΥ 2009
ΣΕ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΕΝΟ ΑΡΙΘΜΟ ΑΝΤΙΤΥΠΩΝ